

הַלְבוֹת שֶׁפֶת סִימָן שֶׁצַד שֶׁצַה

ביאורים ומוספים

סִימָן שֶׁצַד

סִפְקָ עֵרוֹב מֵה דֵינָו

[משנב ס"ק ד]

הַשֵּׁעַם, הוֹאִיל וְאֶתְעֵבִיד בְּהַ תְּדָא מְצָנָה, נְעֻשָׁה בּוּ מְצָנָה אֶתְרַתִּי.¹ וְאִף דִּיכֹל לְאֶלְוֵי גַם בְּעֶרְבִיתָא,² כְּנִל, מְקַל מְקוּם טוֹב יוֹתֵר לְבָצֵעַ עֲלֵיו בְּשַׁחְרִיתָא.³

1) ומטעם זה כתב הט"ז (סי' תקכו ס"ק יד), שישמרו את פת העירוב ללחם משנה של סעודת ערבית ושחרית, ויבצעו עליה בסעודה השלישית.

2) וכן הביא הכף החיים (סי' שסו ס"ק קכד) משער הכוונת, שהאריז"ל נהג בכל ערב שבת לערב עירובי חצרות על לחם אחד ושיתופי מבואות על לחם אחר, והיה בוצע בסעודת הלילה על פת שיתופי מבואות, ובסעודת שחרית על פת עירובי חצרות.

3) ואם נודמנה לו פת העירוב לאחר שכבר בצע, כתב הכף החיים (ס"ק ט) שיאכלנה בהמשך הסעודה, כיון שכל הסעודה היא מצוה.

[משנב ס"ק ה]

וְעֵינֵי לְעִיל בְּמַה שֶׁכְּתַבְתִּי שֶׁם בְּסֻפֵּי הָא.

4) שכתב שם בשם האחרונים, שיותר טוב לערב בכל ערב שבת, כי ברוב הפעמים המצה של העירוב מתקלקלת ומתעפשת מאורך הזמן, וגם מצוי שברבות הזמן יפלו בה תולעים.

[משנב ס"ק ו]

וְאִינוּ יוֹדְעֵי הֵיכָן הוֹאֵא.

5) ולפי זה, אם מונח העירוב בבית אחד מהשכנים, ובעל הבית נסע מביתו ואין אפשרות להיכנס לביתו אלא אם כן ישברו את הדלת, כתב בקובץ בית תלמוד להוראה (ח"ד) בשם הגאב"ד דפאפא ז"ל שאינו עירוב, וגם אם אפשר לשבור את הדלת באופן שאין אסור אלא מדרבנן, מ"מ כיון שעל כל פנים מחמת אסור מוזק אסור לשבור את הדלת, הרי אינו יכול לטול את העירוב, ואינו מתעיל.

[משנב ס"ק ז]

מְלֵאכָה גְמוּרָא.⁶

6) ואף שבבין השמשות מותר לומר לנכרי לעשות מלאכה שאסורה מן התורה לצורך שבת (כמבואר בשו"ע לעיל סי' רסא ס"א), כתב הנשמת אדם (כלל עב אות א) שלענין עירוב אין זה נחשב שראוי לטולו על ידי אסור דרבנן, משום שיש לחוש שלפעמים לא יהיה שם נכרי, ואף על פי כן יבואו לסמוך על העירוב, ולכן גם כשיש נכרי לפנינו לא פלוג רבנן והחשיבוהו כאיסור תורה.

ואם הניח את פת העירוב בבית הנמצא חוץ לעירוב, כתב הט"ז (ס"ק ג) והאריך בזה לעיל סי' שסו ס"ק ג) שאף על פי שעל ידי אסור דרבנן יכול להביא אליו את הפת, אינו עירוב, ובטעם הדבר כתב, שהרי עיקר סברת עירוב חצרות היא שעל ידי הנחת העירוב נחשב כאילו כולם דרים באותו בית שבו הניחו את הפת, וכל החצרות שייכות לבית זה, לכן באופן זה אין אומרים שהואיל והותר בבין השמשות לטלטל [כיון שלא גזרו על שבות בבין השמשות] יחול העירוב, שהרי צריך שכל השבת יהיה אפשר לקחת את העירוב לחצרות, ובשבת הלא אסור שבות אפילו לצורך מצוה. [וראה מה שכתבנו בזה ברמ"א לעיל שם ס"ג].

וכשיכול להגיע אל העירוב על ידי שיעבור על מלאכה שאסורה מדרבנן, שחל עירובו כיון שלא גזרו על שבות בבין השמשות, הקשה הב"י (ד"ה ומדברי הרמב"ם) שהרי רק לצורך מצוה לא גזרו על שבות

בבין השמשות [וכמו שפסק הרמב"ם פ"ו מהל' עירובין ה"ט], ואמנם עירובי תחומין אין מערבין אלא לצורך מצוה, אבל עירובי חצרות ושיתופי מבואות הרי מערבים אף לדבר הרשות, ואם כן מדוע התירו לעבור על איסור דרבנן בבין השמשות. ותיירך, שיתכן שכיון שאם לא יערב עלול לבוא לטלטל באיסור וכשמערב פורש מאיסור, גם זה נחשב למצוה. ועוד תירך שנחשב לשעת הדחק, שגם בזה התירו שבות בבין השמשות כמבואר ברמב"ם (שם).

[משנב ס"ק יא]

שְׁלֵא הֵיךָ מְפַסֵּיק לְשׁוֹת־הַרְפִּים בֵּין מְקוּם שֶׁנִּמְצָא הַמְּפַתֵּחַ לְבִין הַמְּגֻדוּלֵי.⁷

7) ואף לדעת החזו"א (א"ח סי' קג ס"ק יט) שהכריע כדעת הרשב"א והריטב"א (שבת צו, א) שהאיסור להעביר מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים הוא מדרבנן, מ"מ לא התירו איסור שבות זה בבין השמשות, כיון שהוא קרוב לאיסור תורה, כמבואר בחידושי הרשב"א (עירובין לג, א) ובעבודת הקודש (בית נתיבות שער ה סי"ט).

סִימָן שֶׁצַה

דֵינֵי בְרִכַּת עֵרוֹב

[שו"ע ס"א]

וּמְקַרְף עֲלֵיו 'עַל מִצְוַת עֵרוֹב'.¹

1) בכונת הברכה כתב בשו"ת חתם סופר (א"ח סי' צט), שהוא מה שצוינו על מצות התיקון הגדול להישמר מאיסור הוצאה. וכתב, שאין הכוונה 'וציונו' על איסור הוצאה וטלטול בשבת, שאם כן נוסח הברכה צריך היה להיות ואסר לנו את ההוצאה, כשם שמברכים בחופה ואסר לנו את האחסות, ועוד, שאין סברא לברך על איסור הוצאה יותר מעל שאר המלאכות. וכיוצא בזה פירש המגיד משנה (פ"ו מהל' עירובין הכ"ד), שאנו מברכים 'וציונו' לומר שאין אנו רשאים לטלטל בלא עירוב, וציונו שכשנצטרך להוציא מן הבית לחצר שנערב, וכמו מצות שחיטה ונטילת ידים שמשמעות ה'וציונו' היא על המצוה הקיומית.

[משנב ס"ק א]

מְצָנָה לְחֹזֵר.²

2) וכיוצא בזה כתב בשו"ת התשב"ץ (ח"ב סי' לו), שאלמלא טרדת הלימוד, דרך תלמיד חכם לתקן העירוב (כמבואר בגמרא (עירובין סח, א) שרבה בר רב חנן שאל את אביו מדוע מבוי גררים בו תרי גברי רברבי כרבנן, לא יעשו לא עירוב ולא שיתוף), ומי שלבו נוקפו בזה, הדיעות גמורה היא, או מינות נורקה בו, וזכות גדולה היא לתקן עירוב כדי למנוע קלקול שיבואו רבים לטלטל בלי עירוב.

[משנב שם]

פֶּן יִשְׁכַּחוּ וְיָבִואוּ לְיַדֵּי אֶסוּר טְלִטּוּלָא.³

3) אבל אין מצוה לחזור אחר עירובי תחומין, אף שאין מערבים אלא לצורך מצוה. ואף על פי שאחר עירובי חצרות [וכן אחר שיתופי מבואות] מצוה לחזור אפילו שמערבים גם לדבר הרשות, כתב הכף החיים (ס"ק א) שטעם הדבר הוא כדי שעל ידי העירוב לא יבואו לידי איסור טלטול, אבל אין מצוה לחזור אחר עירובי תחומין, כי יתכן שעל ידי העירוב יבוא לידי איסור הליכה חוץ לתחום, ולכן לא יערב אלא לצורך מצוה.

הַלְכוּת שֶׁבַת סִימָן שַׁצַּר שַׁצָּה

בְּאֵר הַגּוֹלָה רסא

ג שם במשנה
הפזרת ד משנה שם
ל"ד ה באוקומס
דאפי ודא שם, וזמן
בסימן שיד סיפוי ז
פרטי הענין

אם לאו, לא: ב יצריף שיהא הערוב בין השמשות במקום שנקראי לשלו, הלכך, אם נפל עליו גל ואינו יכול לשלו (ג) בלא מרא ונחצינא, אסור: הגה והערוב אינו צריך להיות קנם רק בין השמשות (טור). *ויכול לאכלו כשנדיף חשקה (ה"א ומרדכי פ' בכל מערבין). ויש לבצע עליו (ד) בשחרית בשבת (מהניגים), ודוקא במקום שנהגים לערב כל ערב שבת, [*] (ה) אכל עדיף טפי לערב על כל השנה (ו) בפעם אחת, גדלעיל סימן שסח (כ"י): ג יתנו (ז) במגדל ונעל בפניו (ח) ואבד המפתח (ט) קדם שחשקה, אם אי אפשר להוציא הערוב אלא אם כן עשה (ב) [א] (י) *מלאכה גמורה בין השמשות, הרי זה כמי שאבד ואינו ערוב, שהרי אי אפשר (יא) לאכלו:

שַׁצָּה דַּיְנֵי בְרַפְת עֲרוּב, וּבו סַעִיף אַחַד:

א (א) *מַצָּה לְחֹדֶר אַחַר שְׁתוּפֵי־מְבֹאוֹת. [*] וּמְבַרְךָ עָלָיו (ב) 'עַל מַצּוֹת עֲרוּבֵי' וְאוֹמֵר 'בְּזֶה הַשְּׁתוּפֵי יִהְיֶה לְעֵיל בְּסוֹף סִימָן שֶׁסוּ

בְּאֵר הַיֵּטב

(א) מלאכה. אכל במלאכה ורפנו לא גזרו עליו בה"ש בדבר מצוה. ואם מצא המפתח בשבת, בכל ענן הוי ערוב אפלו מצאו בשדה, ט"ו, ע"ש. ועין מגן אברהם:

[*] ומברך עליו על מצות ערוב. עין לעיל סימן שסח (כ"ד אפרים) מה שקמתי בשם ש"ת מהר"ם ד"כ בעושה שני ערובין של ע"ח וערוב תפולין עזר, ונראה דה"ה בערובי תחומין, כי ברכה אחת לכלם, ועין מ"ש שם:

בְּאֵר הַלְכָה

וכי, ואף דמניי שם לענין ערובי תחומין, סובר דהוא הדין לערובי מצרות. ודע, דדיו זה לא דין ברור הוא, דכנים מהראשונים פליגי עלה, הובנו הם ותרבוני נתנאל המבאים בשבת ל"ד התוספות דבור המתחיל שניהם' בסוף הדבור, דסוכרים שם דמיקרא זו דרבי יוסי הוא דוקא לענין ערובי תחומין אכל לא לענין ערובי מצרות, דכנה אפלו ספק טהורה ספק טמאה כשר, וכן מהר"ו וכן פק בפה מוליקין ומהפדכי פסק בכל מערבין משמע גסבין הכי, וכן מובא בהר"א מהר"ט"א בערובין דף ע"ד דבערובי מצרות כשר ספק תרומה טהורה או טמאה, וממילא הוא הדין בספק נזח או לא: * ויכול לאכלו כשנדיף חשקה. ואף דלעיל בסימן שצג סיפוי ג פסק דאם נאכל בין השמשות גסבין ערוב ערוב, התם הוא לענין דיבד, אכל לכתחלה אין כדאי להכניס עצמו אפלו בספק דרפנו, ותי' דמקלין כע"פ ב שם להניחו לכתחלה בין השמשות. מקרי נפי כגון שנתאחר ולא הניחו מקדם ודינין לה לענין ערובי מצרות דנקיל מערובי תחומין כדירבד. אכל לכתחלה בודאי מצוה להניחו קדם בין השמשות, וכמו שכתב הפג"א אברהם סימן רס סיפוי קטן ג: * מלאכה גמורה. כן הוא לשון הרמב"ם, והשמיט סוגיא דערובין דף לז דאוסר אף במגדל של לבנים סדרות בלא טיח טיט דאין בו אלא שבות, דמפרש דאתאי הסוגיא שם דלא כרבי, וכמו שכתבו התוספות שם, דלרבי דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו בין השמשות אינו אסור אלא במגדול של בנין או של עץ שיש בו ארבעים סאה, וכן"ל שיש בו מלאכה גמורה בסתינתו. והטור העתיק הגמרא לאסור אף במגדול של לבנים סדרות ונאף בערובי תחומין משמע דסבירא לה כן, שצין בסימן תט לדכניי פאן, ואף שערובי תחומין הוא צ"ח מצוה לכלי עלמא, נראה שהוא מפרש כמו שכתב הר"ט"א דהסוגיא אתיא אף לרבי, ומשום דלבנים סדרות הוא שבות הקרוב [לדאורייתא] דדומה לסתינת בנין, וכן פמב בקרבן נתמאל; אכל הנש"א בחדישי ובעבדות הקלש פתח כדעת הנמ"ס וכמו שכתבו התוספות דהוא דלא כרבי, דלרבי דקומא לן פתח אינו אסור אלא בבנין גמור, וכן נראה מהרב הספיד כפרק ו, אלא צריך עיון איזה מלאכה גמורה שחך אף בבנין גמור, דהא מן התורה אין חיב אלא

לו תזקת פשרות, על-כרחיה צריך לומר דספק אם הנח כלל (ג) גרע טפי, (ג) ולכן אם הניח (ד) לשתופי מבוואות בשך של ספק טרפה אינו ערוב, דזה הוי כספק אם הנח, וגם דבעינן סעודה הראויה מבעוד יום. ועין בבאור הלכה: ב (ג) בלא מרא ונחצינא, אסור. אכל אם אין צריך למרא ונחצינא אלא לטלטל מצוה, לא גזרו עליו בין השמשות, כמו שכתבו סימן רסא: (ד) בשחרית בשבת. השעם, הואיל ואתעביד בה חזא מצוה, נעשה בו מצוה אחרת. ואף דיוכל לאכלו גם בערבית, פנ"ל, מקל מקום טוב יותר לבצע עליו בשחרית, משום הפעמים מקדים לאכל בערבית קדם חשקה: (ה) אכל עדיף טפי וכו'. שפא ישכחו פעם אחת מלערב. ועין לעיל כמה שקמתי שם, בסעיף א': (ו) בפעם אחת. ובאפן זה כשנאכל ערוב בשבת, אינו מתר רק לאותה שבת אכל לא לשבת הבאה: ג (ז) במגדל. של בנין, או אפלו במשטל, (ח) כמו תבה גדולה (ו) המזוקת ארבעים סאה, שיש בסתינתה משום סתינת אהל דאורייתא, כמבאר בסימן שיד: (ח) ואבד המפתח. דוקא שצאבד במקום שהניחו ואינו יודע היכן הוא, אכל אם הוא מנח במקומו אלא שהוא שכח באיזה מקום הניחו, הוי ערוב, דעביד הוא דמדכר [הרשב"א והריטב"א בחידושיהם]: (ט) קדם שחשקה. פרוש, (ו) קדם זמן בין השמשות, דכתחלת בין השמשות כבר היה אבוד ממנו: (י) מלאכה גמורה. כגון שצריך לסתור המגדול או הדלת, שיש בו משום (ב) סתינת אהל: (יא) לאכלו. ואם נמצא המפתח בשבת במקום שיכול להביאו בלא מלאכה דאורייתא, שלא היה מפסיק (ט) רשות הרבים בין מקום שנמצא המפתח לבין המגדול, (י) הוי ערוב אף-על-פי

שלא היה בידו בין השמשות, פנין שמצא אותו אחר-כך חשבינן לה כאלו היה בידו, (יא) שמצוי הוא שמיצאנו:

א (א) מצוה לחזור וכו'. פן ישכחו וכו' או אסור טלטלו: (ב) 'על מצות ערוב'. שגם על שתוף שחך שם ערוב,

שַׁצַּר הַצִּיּוֹן

(ג) מגן אברהם והג"א ושא" (ג) ממגן אברהם לקמן בסימן חט סיפוי קטן ט: (ד) דערובי מצרות הוא דוקא בפת, גדלעיל בסימן שסו: (ה) נמ"ס פרוש המשנה: (ו) גמרא וכו' בסימן שיד, עין שם: (ז) דאלו בבין השמשות נוסא, מבאר לעיל בסימן שצג סיפוי ג דאם נאכל הוי ערוב [הג"א ופמ"א]: (ח) עין באור הלכה. ואם היה המגדול קשור בחבל, מוכח בהגמרא ופרוש ש"י שם דאין בו אסור דאורייתא בפסיקתו (ה) ערוב: (ט) ואף דגם בלשונות הרבים יכול להעבירו פחות פחות מארבע אמות, שבות זה לא התירו במקום ערוב, כמבאר בסימן חט, עין שם [אחרונים]: (י) דבשדה שהוא פרמלית דהטלטול הוא רק מדרבנן, לא גזרו בין השמשות, ומה שנוכח בהגמרא לאסור בשדה, אתיא דלא כרבי; והטור העתיק כלשון הגמרא לאסור אף בשדה, והאליה רבה והפאמר מרדכי כתבו ששעמו, דסבירא לה דלא חשיב ערובי מצרות דבר מצוה ונלפלא, הלא הטור בעצמו פסק בגנל עליו גל אינו אסור אלא דוקא כשצריך מרא ונחצינא, וטעמו, דסבירא לה כרבי דלא גזרו על שבות בין השמשות, ועל-כרחיה דסבירא לה דערובי מצרות נמי מצוה, וכמו שכתב הג"א. ולידיא אין נפקא מינה, דלמלכה הקריעו האתונים כדעת הרמב"ם ושלסן צריך, עין באליה רבה והפאמר מרדכי: (יא) טור, והובא פאחרונים:

(א) ביד אפרים.

הלכות שבת סימן שצה שצו

מתר ללכל בני המבוי להוציא ולהכניס מתצרות למבוי (ג) (ומהם לפתים) (כ"י בשם שבויליקט) בשבת'. אימתי מברך עליו, (ד) בשעה שמקבץ אותו מבני המבוי או בשעה שמוצא להם: הגה ואם גבו אותו לשם ערב ושכחו (ה) ולא ברכו עליו, הרי ערוב, כי אין הברכה מעפכת (אגור ושבוליקט). עין סוף סימן שסו):

הלכות תחומין

שצו דין ארבע אמות שיש לכל אדם בשבת, וכו' ב' סעיפים:

א (א) 'שבו איש תחתיו, מקאן שקל אדם יש לו ארבע אמות בכל מקום, (ב) אפלו יצא חוץ לתחום. ימוודרים לכל אדם (ג) באמה שלו. ואם היה (ד) נגס באיברי, נותנים לו ארבע אמות בינוניות של כל אדם, שקל אחת מהן ששה טפחים: הגה (ה) ואלו ארבע אמות מודדין לו (ו) מנחת אמות עם אלקסון, כמו שנתבאר לעיל סימן שטט (טו). (ח) ויש אומרים דמתר להלף ארבע אמות (ט) לכל צד, (י) אכל טלטל אין לו רק ארבע אמות עם אלקסון, כמו שנתבאר לעיל סימן שטט (טו) בשם הר"ה והמגיד פ"ב בשם רשב"א: **ב** 'יבכל מקום שקדש עליו היום, אם הוא (יא) מקף לדינה, (יב) אפלו אין בו עתה דירין (יג) חשוב כלו בארבע אמות, והוא אינו מקף לדינה, (יד) עד סאתים חשוב כלו בארבע אמות. ואפלו שבת (טו) בתל גבוה ובקמה קצורה (טז) ושבלים מקיפות אותה, (יז) תשיבי בארבע אמות עד סאתים:

א ברקתא ערוכה מ"ח ב כתבא קמא במשנה שם מ"א ה"ר"ף ו' תומ"ם פ"ק יב וכו' ג עמ"ס לעיל סימן שטט ע"פ א ד פשוט שם ע"פ א לכתוב הקמא לו ו' וסודו ה ברקתא ו' לענין שבות שם הוא ט"ו למעב, וכן קמא ה"ב ה"ג"ד בשם הרשב"א

באר היטב

(ב) באמצעון. ובסימן שטט מבאר שיכול לברר לאיזה רוח שירצה הארבע אמות, עין שם סעיף ד, עין מגן אברהם:

משנה ברורה

(ח) ויש אומרים דמתר להלף וכו'. דלדעה ראשונה אין לו רק ארבע אמות (ט) לאותו רוח שברר, ואם ברר למקום אחד אינו יכול לחזור ולבררה (במקום אחר, וילדעה זו יש לו ארבע אמות לכל צד סביבותיו, דהיינו (ו) שמונה על שמונה: (ט) לכל צד והוא באמצעון. כף צריף לומר, ורוצה לומר, במקום שהוא עומד יש לו לכל צד ארבע אמות, ונקמצא דהוא (ו) שמונה על שמונה, וכמו שכתבנו. ועין באליה רבה שכתב דיש לסמך על דעה זו למעשה: (י) אכל טלטל וכו'. רוצה לומר, דיש אומרים הנה פליגי רק אהלוק, אכל לענין טלטול פלי עלמא מודו דאין מתר רק עד ארבע אמות עם אלקסון. ועין לעיל בסימן שטט, דאותן ארבע אמות שברר לו, לכלי עלמא מתר לטלטל באלקסון אף שעולה יותר מחמש אמות: **ב** (יא) מקף לדינה. כגון ששבת בעיר או שאר מקום שהקף לדינה: (יב) אפלו אין בו עתה דירין. כגון (ס) שחורבה מדיריה, אכל חומתה קמ"ט: (יג) חשוב כלו בארבע אמות. אפלו אותו מקום גדול (ט) כאנטוכיא, ומונה אלפים אמה מחוץ אותו המקום: (יד) עד סאתים. ואם הנה הקף יותר מסאתים, אין לו אלא אלפים אמה לכל רוח במקום ארבע אמות שהוא עומד בה בעת שקדש היום: (טו) בתל גבוה. עשרה טפחים, והוא הדין בשבלים: (טז) ושבלים מקיפות אותה. שהניח גבוליה סביב מלקצר [רש"י]. והוא שקשר השבלים יחד בענין שאין רוח מצויה מנידה אותן, שקל מחיצה שרוח מניד אותה אינה מחיצה (סוכה כ"ה): (יז) תשיבי בארבע אמות. דאף על-גב דהיא עשויה מאליה, (י) שמה מחיצה, ותל, אף על-גב דאין לה למעלה הקף סביבה, (יא) מכל מקום נחשב בכלל מחיצה כיון שהיא גבוה עשרה טפחים, וכדלעיל בסימן שמה סעיף ב:

שמעברין ומשתפין כל התצרות שבמבוי ב"ח: (ג) ומהם לקתיים. רוצה לומר, מן המבואות וצרות לפתים. ואף דהקא אינו (ב) בשתופי-מבואות לחוד, (ג) מכל מקום הא מבאר בסימן שפו דסומכין על שתוף במקום ערוב, ואיני רמ"א באפן זה. ועין לעיל בסוף סימן שטו במשנה ברורה שהעמקנו הנפסח הנהוג לומר: (ד) בשעה שמקבץ וכו'. עין לעיל בסימן שטו במשנה ברורה סעיף-קטן פ פא פב, ושיף גס-גס: (ה) ולא ברכו עליו וכו'. הוא הדין (ג) אפלו לא אמרו עליו גס-גס הנפסח של 'בנה השתוף' ה"ל:

א

א (א) 'שבו איש תחתיו, מקאן וכו'. פרוש, דכתיב 'תחתיו' - בתחתיו: גופו שלש אמות, ואמה כדי לפשט נדיו ורגליו, וכמבאר בסימן שטט, עין שם במשנה ברורה, אף דשם מירי לענין טלטול אינה חפץ ברשות-הרבים, והקא מירי לענין יצא חוץ לתחום דיש לו רשות להלף ארבע אמות: (ב) אפלו יצא וכו'. שהרי משה (ג) אמר זה לאותן שיצאו חוץ לתחום 'שבו איש תחתיו' [טור]: (ב) באמה שלו. עין לעיל שמיט במשנה ברורה סעיף-קטן ג: (ד) נגס באיבריו. רוצה לומר, שגופו בינוני ונורעו קצר, וכמו שבארתי לעיל בשמ"ט סעיף-קטן ד ובשער-הציון שם: (ה) ואלו ארבע אמות וכו'. רוצה לומר, (ג) בין כשמודדין לכל אדם באמה שלו ובין כשמודדין ארבע אמות בינוניות: (ו) מנחתו. רוצה לומר, שיהיה מודדין אותו כרנח (ג) ולא בצמצום. ודע, דארבע אמות נותנין לו מברעות לעבר פניו שהוא רוצה לילף, דהיינו (ד) שיכול לילף בהן אף באלקסון, שעולה עוד אמה ושלשה חמשים: (ז) והוא באמצעון. טעות-סופר, וצריך לכתב זה אחר תבת 'לכל צד', וכמו שכתב לקמה [ט"ו והגר"א]:

שער הציון

(ב) כגון שהפבוי לא היה מתקן בתחלה בערוכין פדין ועשו רק ערוכיי-תצרות להמיר השלטול בעצרו, ואחר-כך נתקן הפבוי ולא נחסר רק שתופי-מבואות: (ג) מגן אברהם: (ג) מגן אברהם לעיל בסוף סימן שטו: (ב) וקרא הכי פרושו, 'שבו איש תחתיו' לאותן שיצאו לחוץ, ר"ל יצא איש ממקומו' לאותן שלא יצאו עדין ללקט [א"ר בשם מייט]: (ג) אחרונים: (ג) ועולה על ארבע אמות עוד שני אצבעות, כן כתבו הפוסקים לענין הנפקא-מנה שיש בין שחוקות לעצבות שמבאר בערוכין דף ג פמוד ב. ואף דשם מסיק הגמרא דצריך לילף להחמיר אף לענין משך מבי שהוא דרנבן, הקא שאני, דהלמוד הוא מפה דכתיב בקרא 'שבו איש תחתיו, ושעור תחתיו לנבי יהודא הוא מנחתו, פדאימא בגמרא, וכן כתב בגאון-יעקב: (ד) דהנה לפי מה שבאר הגמרא לעיל בסימן שטט, גם הרמב"ם המחמיר שם לענין לכתחלה, מודה דהיבא דברר מתר לטלטל אף האלקסון של הרבוע, וכן בהלוק גס-גס מתר אף האלקסון, עין שם, אכל להלף במישור אסור יותר מארבע אמות, עין שם: (ה) כן מבאר במשנה בדעת רבי יהודא דפסק דעה ראשונה בזה: (ו) גמרא דפסח בעדת חכמים לפי דעה זו: (ו) וידע דכל שעורי שבת הוא מרבעין עם היות שלהם: (ז) ור"י: (ז) גמרא ט"ו: (ח) בגמרא אימא דהוא הדין בקבוע [גמרא] שהוא עמק עשרה טפחים ונתב מארבע אמות עד סאתים:

הַלְבוּת שֶׁפֶת סִימָן שֶׁצָה שֶׁצוּ

ביאורים ומוספים

[ש"ע ס"א]

להוציא ולהכניס מקצרות לקבוי.

4) היינו כלים ששבתו בבתיים החליכום לחצר, אבל כלים ששבתו בחצר, מותר להוליכם למבוי גם בלי שיתוף ועירוב, כמו שהתבאר בש"ע לעיל (סי' שעב ס"א).

[משנ"ב ס"ק ב]

שְׁמַעְרֵבִין וּמְשַׁתְּפִין כָּל הַחֲצוֹת שְׁבֻמֵי בִּימָדוֹ.

5) טעם נוסף כתב הכף החיים (ס"ק ב), שהוא על שם האוכל שמשתתפים בו שהוא מעורב מכולם יחד.

[משנ"ב ס"ק ג]

וְעֵין לְעֵיל כְּסוּף סִימָן שֶׁצָה בְּרֹחֶה שֶׁהֶעֱתִקְנוּ הַנֶּפֶס הַנְּהוּג לומר.

6) ואם הזכיר בטעם רק עירוב ולא הזכיר שיתוף, ראה שם (ס"ק פג) שהבאנו את דעת החזו"א, וכן מה הדין במקומות שיש להסתפק אם צריך לעשות עירוב או שצריך לעשות שיתוף.

[משנ"ב ס"ק ד]

כְּשֶׁעָה שֶׁקָּבְצוּ.

7) ובטעם הדבר כתב הב"י (ד"ה ומתי), שהרי כל המצוות צריך לברך עליהן עובר לעשייתן, ולכן אי אפשר לברך לאחר קיבוצו, שכיון שנתקבץ כבר נעשתה המצוה, שהרי הם כבר מעורבים. אמנם במשנ"ב לעיל (סי' שסו ס"ק פא) כתב, שהאחרונים הסכימו שיכול לכתחילה לברך לאחר שנגמר הקיבוץ, משום שלכתחילה עדיין צריך הוא לזכות לכל בני העיר, וכל זמן שלא זיכה עדיין נחשב עובר לעשיית המצוה. ובדיעבד, גם אם כבר זיכה יכול לברך, עיין שם.

[משנ"ב ס"ק ה]

הוא הדין אֶפְלוּ לֹא אָמְרוּ עֲלֵיו גַּם בֵּן הַנֶּפֶס שֶׁל בְּזֵה הַשְּׁתוּף.

8) ואם אמר רק חלק מהנוסח של 'בהדין' ולא אמר את כולו, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' שסו ס"ק פד) שדעת הפמ"ג (שם משנ"ב ס"ק ז) שאין העירוב חל אפילו בדיעבד, והכף החיים (שם ס"ק קלו) פקפק בזה.

סימן שצו

דין ארבע אמות שיש לכל אדם בשפת

[משנ"ב ס"ק א]

דקתיב 'תחתי' - קתתידי.

1) ולדעת שאיסור תחומין הוא מדרבנן, כתב הפמ"ג (סי' שטט משב"ז ס"ק א) שדרשה זו אינה אלא אסמכתא, ומן התורה מותר לילך הרבה יותר מד' אמות. אמנם לדעת שאיסור תחומין מן התורה, כתב המנחת חינוך (מצוה כר אות ד) שהיא דרשה גמורה, ולכן לירצא חוץ לתחומי שו"ק ד' אמות. וכן כתב הקרית ספר (פכ"ז מהל' שבת), וכתב שגם לחזור לכיוון תחומי שו"ק איסור דאורייתא ולכן כל שהתרחק י"ב מיל אין לו היתר לצאת חוץ לד' אמותיו ואפילו משום כבוד הבריות. אמנם המנחת חנוך (שם אות ו) כתב שלדעת התוס' ישנים (יומא סח, א ד"ה בא, והובאו דבריהם גם בתוס' רא"ש ובריטב"א שם), גם למד' תחומין דאורייתא אין איסור אלא להתרחק מתחומי אבל לחזור לתחומי אינו אסור אלא מדרבנן, וכן נקט החזו"א (א"ח סי' פ ד"ה מ"ב סי' תד). והאבני נור (י"ד סי' שסו אות יג בהערה) כתב, שלדעת הרמב"ן (עירובין מג, א ד"ה וא"ת כיון) מן התורה לאחר שיצא חוץ לתחומי אין איסור אלא אם כן הולך עת פעם תחום של י"ב מיל. אולם דבריו צ"ע, שברמב"ן לפנינו מבואר שרק כשהלך בהיתר משום פיקוח נפש או לקידוש החדש אין הליכה זו מצטרפת לחשבון הי"ב מיל, אבל אם כבר הלך י"ב מיל באיסור,

עובר על איסור דאורייתא כל ד' אמות נספות.

[משנ"ב ס"ק ג]

עֵין לְעֵיל שֶׁמִּי"ט בְּמִשְׁנֵה בְּרוּחָה קְעִיף קָטָן ג.

2) שם כתב, שאם הוא איש ארוך ביותר, מודדין לו את ארבע האמות ברורע שלו, ונמצא שמקום ארבע האמות שלו גדול משל שאר אנשים.

ובצורת מדידת אמה של אדם בינוני נחלקו האחרונים. שיטת המג"א (סי' שטט ס"ק ב) שאמה באדם בינוני היא אורך הזרוע שלו, ופירש הש"ע הרב שם (ס"א) שכוונתו מהמרפק עד ראש האצבע הארוכה הנקראת אמה. מאידך, הגר"י קניבסקי (קהלות יעקב עירובין סי' יט) הוכיח שלא כדבריו, וכתב שהמחזור הוא שמהמרפק עד סוף אצבע הנקראת אמה הוא שיעור אמה בת חמשה טפחים, אבל שיעור אמה בת ששה טפחים הוא כשיעור שני חלקי היד, זה הסמוך לגוף שעליו מניחין תפילין, וזה הסמוך לכף היד, בלא כף היד. [וראה מה שכתב בזה בספר קרית אריאל עמ' רטו].

[שעה"צ ס"ק ד]

אָל לְהֵלֵךְ בְּמִישׁוֹר אֶסוּר יוֹתֵר מֵאַרְבַּע אַמּוֹת.

3) ביאור דבריו, שאם בירר לו את ד' אמותיו על ידי שהלך לכיוון מסיים, מותר לו ללכת לאלכסון של רוח זו חמש אמות ושלשה חומשין, כיון שמרבעים את ארבע האמות שרשאי לילך לכל רוח כטבלה מרובעת. אמנם כשהולך ביושר לצד שביור, מותר לו ללכת רק ד' אמות, וכן אם לא בירר רוח מסיימת ומהלך בסתם. אינו הולך אלא ד' אמות. והחזו"א (א"ח סי' קי ס"ק כד) הביא את דברי הגר"א לענין טלטול ברשות הרבים, והקשה, מרוע אין אומרים שבלטולו הוא מברר את הדי' אמות באופן שהליכתו עם החפץ היא אלכסון של אותן ד' אמות, ולכן יוכל לטלטל יותר מד' אמות גם ביושר, משום שזה שיעור האלכסון של הדי' אמות שביצרו של אלכסון זה [וראה חזו"א שם סי' קיב ס"ק יא, שלהלכה הסכים לדברי הגר"א].

[משנ"ב ס"ק ח]

דְּלִדְעָה רֵאשׁוֹנָה אֵין לוֹ רֵק אַרְבַּע אַמּוֹת.

4) ואם רוצה לברור לו שתי אמות לצד זה ושתי אמות לצד זה, כתב האור זרוע (ח"ב סי' קב) שלדעת רש"י יכול לעשות כן, ולדעת רבנו שמואל צריך שיהיו כולן לרוח אחת, ולא שתים לרוח זו ושתיים לרוח זו.

[משנ"ב ס"ק ט]

וְאֵם בְּרַר לְמִקּוֹם אֶחָד אֵינּוּ יְכוֹל לְחַזֵּר וּלְבָרֵר.

5) ואופן הבירור לאיזו רוח היה ד' אמותיו, כתב המגיד משנה (פכ"ז מהל' שבת הי"א) בדעת הרמב"ם, שכיון שהולך לאיזו רוח הרי זה כמי שמברר רוח זו, וכן מי שיצא חוץ לתחום בשוגג, כיון שהלך אמה אחת כבר בירר לו ד' אמות לאותה הרוח, ושוב אינו יכול לברר את ד' אמותיו לכיוון העיר ולהיכנס על ידי הבלעת התחום. והראב"ד חלק על זה, וכתב שאם הלך לצד מסיים בלא כוונה לברר בכך את ד' אמותיו לאותה הרוח, אינו נחשב כבירור, ורק אם החליט שד' אמותיו יהיו לאותו צד הרי זה נחשב בירור. וכתב החזו"א (א"ח סי' פ ד"ה מתני'). שבגמרא משמע שמעיל בירור גם במחשבה.

[משנ"ב ס"ק ט]

מִקּוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד יֵשׁ לוֹ לְכָל צֵד אַרְבַּע אַמּוֹת.

6) ומקום עמידת רגליו אם נחשב כחלק מד' אמותיו או שמוא יש למוד ד' אמות חוץ ממקום רגליו, כתב הדרכי משה (אות א) בשם האור זרוע (ח"ב סי' קב) שנחלקו בזה הפוסקים, ששיטת רש"י (עירובין מה, א, ד"ה הוא) שמודדים ד' אמות מלבד מקום רגליו, ושיטת הרמב"ם (פכ"ז מהל' שבת הי"א) שמקומו הוא בכלל ד' אמותיו.

הִלְכוֹת שֶׁבֶת סִימָן שֶׁצַד

המשך מעמוד הקודם

עירוב תחומין ממזרח לו כדי שיהיה מותר לו ללכת למזרח ארבעת אלפים אמה [שעל ידי זה מפסידי את האלפיים שיש לו למערב], אסור לו ללכת בשבת אלפיים אמה לצד מערב, מספק שאולי לא קנה העירוב ונשארו לו האלפיים למערב, וספיקא דרבנן לקולא, משום שאין נותנים לאדם אחד שתי קולות שסותרות זו את זו. וראה מה שכתבנו בזה לקמן סי' תיב ס"ק א.

התחומין, ואם כן לא היה זמן שבו שני העירובין היו קיימים, הביא הכף החיים (ס"ק יח) בשם החמד משה (ס"ק ב), שכיון שאין יודעים איזה עירוב חל, שניהם אינם כלום, ואין אומרים בזה ספק דרבנן לקולא והיו שניהם קיימים, כיון שרואי אחד מהם אינו קיים.

וכעין זה כתב המלוא הרעיים (שבת לד, א), שאם הניח בבין השמשות

הִלְכוֹת שֶׁבֶת סִימָן שֶׁצַח שְׂצו

המשך מעמוד 522

[משנ"ב ס"ק יב]

כגון שֶׁנְּחָרְכָה מְדִיּוּרִיָּה, אֶבֶל חוֹמְתָה קִמְתָּה⁸.

8 ועיר שדירורה קיימים, כתבו השו"ע הרב (סי' תא ס"א) והחזו"א (א"ח סי' קט ס"ק ז) שנחשבת כולה כד' אמות לשובת בתוכה גם אם אין לה מחיצות כלל, וכן מפורש בתוס' (עירובין מז, ב ד"ה דכולה) שער אינה צריכה חומה כדי להחשב כד' אמות לשובת בתוכה.

[משנ"ב ס"ק טז]

שְׁקַל מְחִיצָה שְׂרוּחַ מְנִיד אֹתָהּ אֵינָה מְחִיצָה⁹.

9 והחזו"א כתב (א"ח סי' עז ס"ק ו), שגדר מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח היינו שהרוח מנידה את חלקי המחיצה עד שיהיו רחוקים זה מזה ג' טפחים, ומחמת כן יש זמן מה שהמחיצה אינה מחיצה ממש, ובאופן זה פסולה המחיצה גם בשעה שהרוח אינה נושבת. אבל מה שמנידה הרוח את המחיצה מעט, אם משום כך אין חלקי המחיצה מתרחקים ג' טפחים זה מזה אפילו לרגע, אין זה חסרון.

והחזו"א כתב (א"ח סי' קיב ס"ק יא ד"ה שם), שיש להוכיח שמקום גופו בכלל ד' אמותיו מדברי הגמרא (עירובין מח, א), שהוכיחה שנותנים לכל אדם ד' אמות לפי גדל איבריו, שאם לא כן עוג מלך הבשן מה תהא עליו, כלומר אם לא ניתן לו ד' אמות כשיעור גופו, לא יוכל ללכת כלל. והקשה, שאם נאמר שמקום גופו אינו מן המנין, הלא גם לעוג יש חוץ ממקום עמידתו ד' אמות, ובהכרח שמקום גופו הוא בכלל הד' אמות, ועוג שגופו גדול יותר מד' אמות אינו יכול ללכת כלל.

[משנ"ב שם]

וְעֵין בְּאֵלֶיהָ נִכְּה שֶׁכֶּתֵב דִּישׁ לִסְמֶנֶךָ עַל דְּעָה זֹו לְמַעֲשֶׂהָ⁷.

7 ראה לשון השעה"צ לקמן (סי' שצו ס"ק א), שכתב שכבר ביארנו שהלכה כדעה השניה. אולם החזו"א כתב (א"ח סי' פ לדף מח, א), שמדברי הגמרא משמע שלהלכה יש לו רק ד' אמות ולא יותר. אמנם בביה"ל לעיל (סי' שסג סכ"ו ד"ה מרוחים) כתב בשם הפוסקים שגם בדינים דרבנן הולכים לחומרא, וביאר שהוא משום שזה ספק חסרון ידיעה.

הִלְכוֹת שֶׁבֶת סִימָן שֶׁצו

המשך מעמוד רסב

י"ב מיל שהוא מדאורייתא יש להחמיר למדוד באמות עצבות. [וראה שעה"צ לעיל סי' שצו ס"ק ג].

[משנ"ב שם]

וּמְקַרֵי מְדִיּוּרָה שֶׁל מְצֻנָּה⁸.

8 וכן כתב לעיל (סי' שו ס"ק לה), שמותר למדוד שיעורי תורה, כגון טפח על טפח המביא את הטומאה, או שיעור שישים לבטל איסור, כיון שלא נראה כעובדין דחול מאחר שהוא מדידה של תורה.

[משנ"ב ס"ק ו]

דְּבִמְקוֹם שֶׁאֵדָם קוֹנָה שֶׁם שְׁבִיתָתוֹ, קוֹנִים שֶׁם כְּלָיו וּבְהִמְתוּיָו⁹, דְּנִגְרָרִים אֶתְרִיּוֹ¹⁰.

9 ולענין כלים אם יש בהם איסור תחומין מדאורייתא, נחלקו הראשונים. דעת הרמב"ן (עירובין מג, א) שאיסור תחומין בכלים הוא מן התורה, ובשורת מהר"ב"ח (סי' כח) כתב, שגם לשיטת הר"ף והרמב"ם שאסור מן התורה לצאת יותר מ"ב מיל, היינו דוקא לאדם עצמו שעליו נאמר "אל יצא איש ממקומו", אבל כליו של אדם בדאי איסורם רק מדרבנן, והובאו דבריהם בביה"ל לקמן (סי' תד ס"א ד"ה למאן).

10 ובהמה וכלים של נכסי מלוג, כתב התוספת שבת (ס"ק ג) שהם כרגלי הבעל ולא כרגלי האשה. ואף שהלכה קנין פירות אינו כקנין הגוף [כמבואר בשריע' אהע"ז סי' פה ס"ה], ולכן לענין שמירה

שארין חילוק בין שלושת האופנים, ובכולם נאמר שיש לו ד' אמות לכל רוח, שהן ח' אמות על ח' אמות. אלא שבירצא חוץ לתחום בשבת אין לו אלא מקומו שהן ח' על ח' אמות, ובקנה שביתה מבעוד יום יש לו אלפיים אמה לכל רוח מלבד הח' אמות.

ב. שיטת רבנו אלחנן (הובא בתוספות הרא"ש עירובין שם), שלמי שירצא חוץ לתחום נותנים ד' אמות לכל רוח, אבל למי שקנה שביתה או שהניח עירוב יש רק ד' אמות ולא ח' אמות, וסביבן אלפיים אמה לכל רוח.

ג. שיטת הרמב"ם (פ"ו מהל' עירובין ה"א ופ"ז ה"ד), שלעולם מקום שביתתו הוא ד' על ד' אמות, אלא שלמניח עירוב או לשובת ברגליו יש שתי אמות מעירובו או מגופו מכל צד. וביוצא מחוץ לתחום נמדדות הד' אמות מעמידת רגליו ולחוץ [ראה בדבריו פכ"ז מהל' שבת ה"א], לפי שמן הסתם דעתו לרוח שלעבר פניו.

[משנ"ב ס"ק ה]

הִינּוּ חֲצֵי אָמָה מְקוֹם מְצַב הַרְגֵל, וְחֲצֵי אָמָה הוּא בֵּין רֶגֶל לְרֶגֶל בְּפִסְעָה בְּיִנּוּנִית⁷.

7 ולענין אם מודדים באמה שוחקת או עצבה, הסתפק המנחת חינוך (מצוה כד אות ג) דברב, וכתב שכיון שחז"ל הסתפקו בעיקר שיעור האמה, היה נראה לומר שבתחום אלפיים אמה שהוא מדרבנן יש להקל למדוד בשוחקות משום ספיקא דרבנן לקולא, ואילו במדידת